

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата політичних наук

Дунця Василя Богдановича

на дисертацію Гіоане Ірини Миколаївни

**«Феномен політичного вибору як взаємодія свободи та відповідальності:
політико-культурний аспект», поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – політична культура
та ідеологія**

Актуальність теми дисертаційної роботи обумовлена низкою об'єктивних умов. По-перше, становлення демократичної держави нерозривно пов'язано із формуванням у суспільстві демократичної політичної культури, правової культури, що впливає на здійснення політичного вибору. По-друге, суспільно-політичні події періоду незалежності України демонструють, наскільки така цінність як свобода – свобода участі, свобода вибору, свобода слова – укорінилася на ментальному рівні українського суспільства та у доленосні моменти відіграла ключову роль у захисті та розвитку демократичного ладу нашої держави. По-третє, сучасні інформаційно-комунікаційні технології значно полегшили спілкування між громадянами та представниками влади, дозволяють контролювати діяльність останніх. Водночас вплив цих технологій часто спрямовується владою на маніпулювання суспільною думкою та політичною свідомістю громадян, на збереження власного політичного рейтингу та в кінцевому результаті на досягнення своїх політичних цілей. У цьому контексті формування стійкості до політичного маніпулювання, вміння розпізнати прихований вплив та критично сприймати суспільно-політичну дійсність детермінують усвідомлений політичний вибір, про що дисертантка неодноразово акцентує у своєму дослідженні (с. 34, 40, 57, 94 і т.д.). По-четверте, порушена проблематика політичного вибору відноситься до недостатньо досліджених у сучасній вітчизняній політичній науці, зокрема у

комплексному політико-культурному та правовому підході. Загалом ці та інші питання підтверджують актуальність обраної теми дисертанткою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертація виконана в межах основної дослідницької тематики кафедри політичних наук НПУ імені М. П. Драгоманова «Проблеми політичної модернізації і трансформації: світовий досвід і українські реалії», а також відповідного наукового напрямку «Дослідження проблем гуманітарних наук». Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 7 від 24 лютого 2015 року).

Належний рівень достовірності та обґрунтованості результатів дисертаційного дослідження І. М. Гіоане забезпечується використанням комплексу загально-філософських, загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що сприяло осмисленню феномену політичного вибору, його обумовленості різними детермінантами у контексті таких цінностей як свобода та відповідальність.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в інтегрованому та міждисциплінарному дослідженні детермінант (нормативно-правового та політико-культурного характеру) здійснення демократичного політичного вибору, якому в українській політичній науці приділялася незначна увага. Дисертантці вдалося також значно поглибити та розширити розуміння феномену політичного вибору, вийшовши за межі електорально-процедурного контексту. В умовах демократичних перетворень у нашій країні це водночас має **теоретико-практичне значення**. Матеріали дисертації можуть використовуватися під час викладання навчальних курсів з відповідних політичних наук, як і на практиці у процесі розробки стратегій протидії маніпулятивним впливам на свідомість громадян в умовах гібридної війни та загрози державному суверенітету й територіальній цілісності з боку зовнішнього агресора.

Структура роботи. Чітко сформульовані мета, завдання, об'єкт та предмет дисертаційного дослідження визначають структуру роботи та порядок викладу матеріалу. Робота складається з анотації, вступу, чотирьох розділів,

висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

Оцінка змісту дисертації, її повноти та завершеності. Усі розділи дисертаційного дослідження представлені у завершений спосіб, мають внутрішню єдність та відповідають темі й змісту роботи.

У першому розділі – «Теоретико-методологічні засади дослідження феномену політичного вибору» – науково цінним видається міждисциплінарний характер дослідження, за допомогою якого авторці вдалося поєднати знання та методи політології, права, соціології, філософії, педагогіки й виокремити відповідні виміри політичного вибору. На основі проведеного дослідження авторка робить спробу сформулювати визначення політичного вибору, що «має міждисциплінарну природу і описує феномен, який: позначає процес осмислення альтернатив і наслідків рішення; пов'язаний із сформованістю політико-культурної сфери суб'єкта вибору, передусім політичної і правової культури та її складових; зумовлений низкою об'єктивних та суб'єктивних чинників» (с. 56).

У другому розділі – «Правові виміри політичного вибору в контексті свободи та відповідальності» – авторкою досліджуються правові детермінанти, які впливають на здійснення політичного вибору. Проводиться порівняльний аналіз обумовленості політичного вибору у тоталітарних, авторитарних, а також демократичних державах. Науково обґрунтованим вважаю аналіз окреслених режимів через призму діалектичної єдності цінностей свободи й відповідальності, яку авторка вважає однією із центральних філософських, етичних, суспільно-політичних проблем. На основі порівняльного аналізу авторка зосереджує свою увагу на питанні забезпечення права політичного вибору в Україні, зокрема в контексті трансформаційних процесів, які відбуваються на шляху становлення та розвитку демократії.

У третьому розділі – «Детермінанти та чинники політичного вибору» – проаналізовано основні детермінанти політичного вибору особистості, їх класифікації, ієрархічність в мотиваційно-ціннісній сфері суб'єкта вибору. Позитивним аспектом дисертаційного дослідження можна вважати

виокремлення та аналіз зовнішніх й внутрішніх чинників політичного вибору. Разом з тим, авторка розглядає вплив цих чинників на особистість з точки зору українського досвіду, що підкреслює теоретико-практичну значущість проведеного дослідження.

У четвертому розділі – «Проблеми та перспективи формування культури політичного вибору» – погоджуємося з авторкою, що одним із важливих показників «культури політичного вибору є сформованість власної відповідальності за країну, за місце проживання (населений пункт)» (с. 135). Однак, відчуття відповідальності кожного громадянина за розвиток країни, чи тієї спільноти, де він проживає, є надалі проблемним для українського суспільства, що може бути обумовлено, зокрема і довготривалою бездержавністю на історичних українських землях. Разом з тим, авторка здійснює переконливі спроби продемонструвати наскільки у цьому контексті необхідно розвивати політико-правову культуру суспільства шляхом здійснення політико-правової освіти та просвіти, що є надзвичайно актуальним дослідженням.

Таким чином, дисертаційна робота І. М. Гіоане у цілому сприймається як належно структурована та логічно побудована, що відповідає обраній стратегії дослідження. Дисертантка продемонструвала належний рівень вмінь та навичок, необхідних для досягнення цілей і завдань в науково-пошуковій діяльності. Зокрема варто відзначити вміння авторки оперувати з великою кількістю наукових джерел, аналізувати соціологічні дані та визначати причинно-наслідкові зв'язки, а також зважено підходити до формулювання логічних висновків.

Текст автореферату, а також опублікованих публікацій, адекватно відображають зміст та основні положення дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи та відзначаючи високий науковий рівень дисертаційного дослідження І. М. Гіоане, звернемо увагу й на певні **дискусійні положення та зауваження щодо змісту роботи:**

1. Авторка у процесі викладу основного матеріалу дисертації опрацьовує велику кількість наукових джерел, соціологічних даних, використовуючи при

цьому різноманітні методи дослідження, засвідчує тим самим глибокий аналіз матеріалів. Разом з тим, наукову цінність дисертаційного дослідження значно б посилив розгляд певних прикладів здійснення політичного вибору у контексті актуальної суспільно-політичної ситуації в Україні, з авторським теоретичним обґрунтуванням.

2. У проведеному дисертаційному дослідженні авторкою цілком аргументовано обґрунтовуються правові виміри здійснення політичного вибору. Цікавим сприймається аналіз впливу правової системи на здійснення громадянами свого права на волевиявлення у державах з тоталітарними, авторитарними та демократичними політичними режимами. У проведенні майбутніх досліджень звертаємо увагу, що було б також доречно розглянути у науковому дискурсі конкретні норми виборчого законодавства, які можуть вплинути на здійснення громадянами політичного вибору. Наприклад, проаналізувати необхідність включення/виключення у виборчих бюлетенях пункту «проти всіх» у контексті свободи вибору та відповідальності за прийняте рішення.

3. На с. 79 авторка досить слушно відзначає, що «Держава має створювати такі закони, які б стимулювали громадянську активність, громадянську відповідальність та громадянську самоосвіту людини, що є питомим тлом для її політичного вибору», а також на с. 80–82 аргументує важливість розвитку такої компетентності як громадянська, як і формування відчуття громадянської відповідальності (с. 83). У цьому контексті видається за доцільне також глибше звернутися до питання громадянської освіти в Україні, її нормативно-правової основи впровадження та імплементації, як і охоплення її навчанням у формальній, неформальній та інформальній освіті.

4. Дисертантка порушує важливе питання щодо стану та ставлення у суспільстві до вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, наводить аргументовані факти щодо збільшення/зменшення кількості годин вивчення гуманітарних дисциплін, зокрема у непрофільних закладах вищої освіти як в Україні, так і на прикладі інших зарубіжних країн (с. 141–149). З огляду на наведені аргументи та проведений порівняльний аналіз, варто було б чіткіше

сформулювати авторське бачення щодо оптимальної моделі вирішення цього питання в Україні.

5. На с. 55 авторка дослідження звертає увагу на те, що «Поєднуючись з динамікою соціально-політичного життя, економічних процесів у суспільстві, право є важливою умовою розвитку правової держави». Видається за доцільне у цьому контексті розглядати саме принцип верховенства права, який є основоположною цінністю та принципом розвитку правової держави.

Дисертація написана українською мовою у науковому стилі, проте у тексті, як і в оформленому списку використаних джерел, зустрічаються технічні, орфографічні та пунктуаційні помилки.

Втім, наведені зауваження носять радше дискусійний характер для врахування у подальших наукових дослідженнях, що не знижує та не применшує значимості наукових результатів.

Отже, дисертація Ірини Миколаївни Гіоане на тему «Феномен політичного вибору як взаємодія свободи та відповідальності: політико-культурний аспект» є завершеним науковим дослідженням. Дисертаційна робота відповідає чинним вимогам Міністерства освіти і науки України та «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – політична культура та ідеологія.

Офіційний опонент –

кандидат політичних наук,

завідувач відділу освітніх програм

центру інтерактивної музейної науки

Національного центру

«Мала академія наук України»

В. Б. Дунець